

Retursystem inom svensk grönsakshandel

– VILKA BLIR DE ERGONOMISKA FÖLJDERNA?

Retursystem i stället för engångssystem för distribution inom dagligvaruhandeln är något som flitigt diskuteras i Europa. Både för att minska avfallet och för att minska kostnaderna.

Detta projekt testades och utvärderades vad det skulle innebära för ergonomin att använda ett retursystem för morötter från gotländska odlare till butiken.

Retursystemet visade inte på några ergonomiska förbättringar jämfört med det gamla engångssystemet. Inte heller på några direkta försämringar. Ett nytt distributionssystem borde innebära att arbetsförhållandena blir väsentligt bättre, och därför är det viktigt att arbeta vidare mot ett bättre hanteringssystem som bygger på retur.

Projektet har genomförts av Ifa, Institutet för produktions- och arbetsplatsutveckling ab, Stockholm.

BAKGRUND

Dagligvaruhandeln i Europa får allt strängare krav från myndigheter och konsumenter vad gäller val av förpackningar, övergång från engångsmaterial till returemballage samt hantering och återvinning av förpackningsavfall. Tendenserna i olika länder i Europa pekar åt samma håll: det sker en ökad satsning på retursystem för transportförpackningar inom dagligvarudistributionen.

I projektet testades ett retursystem för svensk frukt och grönt i hela distributionskedjan, från odlare till butik. En jämförelse gjordes mellan det engångssystem som normalt används och ett retursystem. Projektet inriktades på en analys av de konsekvenser som uppstår för arbetet i de olika hanteringsleden. Konsekvenser studerades för följande områden:

- logistik
- miljö
- organisation
- ergonomi.

Denna studie undersökte de ergonomiska konsekvenserna.

METOD

För att kunna bedöma konsekvenserna för arbetet i olika led efter införandet av ett retursystem, studerades samtliga led. Intervjuer med personal på olika nivåer gjordes, liksom video- och fotodokumentation.

Ett fingerat test där en hel rullbur hade lastats med plast- respektive papplådor genomfördes också på en distributionscentral. Testet dokumenterades genom observationer och videoupptagning. Dessutom genomfördes biomekaniska beräkningar utifrån laboratoriesituationer. Plast- och papplådorna försågs med olika vikter och ländryggskompressionen jämfördes.

Testerna har ställts mot branschutredningar, tillgänglig arbetsskadestatistik och lagstiftning inom området.

Retursystemet bestod av halvpallar och lådor av plast. Produkten som distribuerades var morötter packade i platspåsar och odlade på Gotland. I lådorna packades 15 eller 16 kg morötter. Det befintliga engångssystemet bestod av papplådor och pallar i trä. Lådorna skilde sig åt i format. Plastlå-

För innehållet svarar

Pär Lindahl

och

Johanna Notsten

Ifa,

Beckholmen,

115 21 Stockholm,

telefon 08-660 58 50.

dan var lägre, längre och bredare än papplådan.

De ergonomiska effekterna relaterades till storleken på arbetsplatserna. Små odlare har klart begränsade möjligheter att förbättra de redan i dag besvärliga arbetsförhållanden som råder. Konsekvensanalysens utgångspunkt var att ett nytt system bör förbättra rådande arbetsförhållanden.

Studien koncentrerades till början och slutet av distributionsflödet. Där uppstår nämligen de besvärligaste arbetsförhållandena. I mellanledet, hos grossisterna, sker redan nu en stor del av hanteringen med hjälp av truckar, och detta påverkas inte av retursystemet. Arbetet som i dag utförs i samband med hantering i de olika distributionsleden är i många fall ett tungt och i hög grad intensivt arbete.

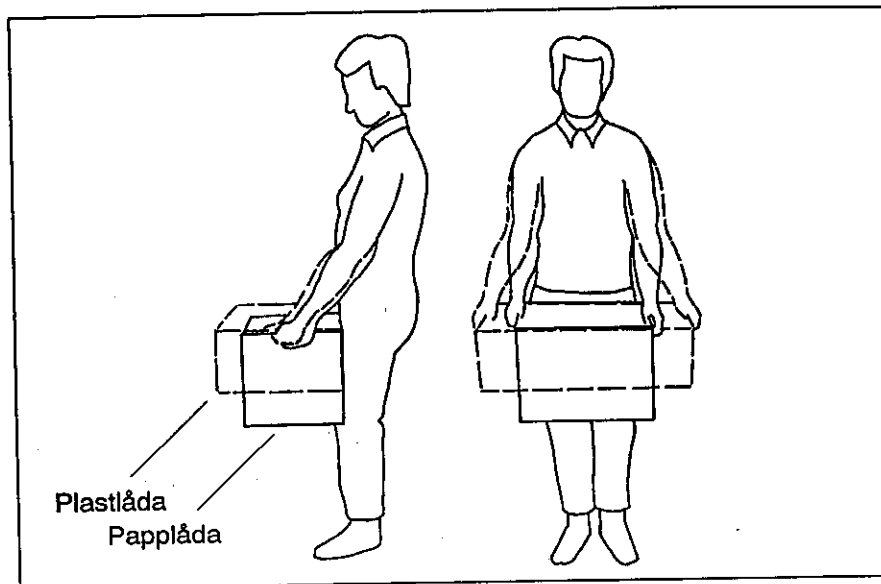
RESULTAT

På grund av den stora volym som det är fråga om får distributionssystemet, vilket det än är, långtgående följder för personalen. Detta gäller främst i odlarledet, där varje låda måste hantearas. Därför är varje liten detalj av stor betydelse beträffande utformningen av distributionssystemet.

Från ren belastningssynpunkt är skillnaderna mellan de två systemen främst beträffande lådorna inte särskilt stora. Retursystemets plastlådor väger mer än engångssystemets, närmare bestämt 1,1 kg mer. Detta är till retursystemets nackdel, då personalen redan med engångssystemet är utsatt för höga belastningar, som snarare bör minskas än ökas.

Plastlådornas format är också till nackdel i ett avseende, då man tvingas böja sig djupare för att kunna lyfta dem. Dock innebär formatet lägre arbetshöjder när man travar dem på varandra, vilket är en fördel jämfört med engångssystemets lådor.

Engångssystemet ger ofta upphov till arbete ovanför axelnivån, vilket ökar risken för belastningsskador.

Figur 1. Skillnaden mellan papp- och plastlåda, sedd från sidan och rakt framifrån.

Arbetshöjderna är dock inte förbundna med systemet som sådant, utan med hur det används. Retursystemet ger rätt använt, möjlighet till bättre arbetshöjder, vilket absolut bör utnyttjas för att minska risken för belastningsskador.

Ett retursystem medför också en del nya arbetsuppgifter. Det gäller distribution av returlådorna, administrering av retursystemet samt rengöring av lådorna. Inga utförliga tester utfördes av dessa arbetsuppgifter.

Det troliga är att de flesta av dessa arbetsuppgifter kommer att falla på grossistleden. Eftersom det i ett fullt utbyggt retursystem kan bli aktuellt med en stor volym av lådor, är det viktigt att inte hålla fast vid tillfälliga lösningar, utan finna bra arbetsformer och bra teknik för både rengöring och administrering. Här kan det finnas möjlighet att skapa varierande och utvidgade arbetsuppgifter. Sådana minskar risken för belastningsskador, ger ett innehållsrikare arbete och bidrar till ökad flexibilitet.

Den ergonomiska utvärderingen visade inte på några direkta förbättringar med ett retursystem jämfört med ett engångssystem, men inte heller på några direkta försämringar.

Man borde dock kunna kräva av ett nytt distributionssystem att det väsentligt förbättrar de rådande arbetsförhållandena. Därför är det viktigt att arbeta vidare med utformningen av systemet och framtagning av hanteringsutrustning. Möjligheten att förbättra arbetsförhållandena i distributionsleden får inte försummas. Redan i dag finns bra hanteringsutrustning att tillgå, och denna bör utnyttjas i högre grad än fallet är. Ett standardiserat retursystem skulle ge tillfälle att ta fram enhetlig, enkel och billig utrustning som skulle kunna ingå som en naturlig del av retursystemet. På så sätt skulle även mindre arbetsplatser få möjlighet att förbättra arbetsförhållandena för sin personal. Detta är en chans som inte bör försättas den dag då beslut tas om att införa ett enhetligt retursystem.

RAPPORTEN

Retursystem inom svensk grönsakshandel? – En utvärdering av de ergonomiska konsekvenserna (54 sidor), kan beställas från Ifa, Institutet för produktions & arbetsplatsutveckling ab, Beckholmen, 115 21 Stockholm, tel 08-660 58 50. Pris: 50 kronor.